

1.1 Gezondheid

1.1.1 Wat staat er op het spel?

Een goede gezondheid is van grote waarde. Wereldwijd schieten de kosten voor gezondheidszorg omhoog, wat voor veel ontwikkelingslanden niet of nauwelijks op te brengen valt. De arbeidsproductiviteit vermindert meestal als mensen niet gezond of minder valide zijn, evenals hun mogelijkheden om bij te dragen aan de ontwikkeling van de samenleving waarin ze leven. Het voorkomen dat bedrijven door hun producten of productieprocessen de gezondheid van hun werknemers, afnemers of omwonenden aantasten, is dan ook van groot sociaal en economisch belang.

Dit voorzorgprincipe geldt in de eerste plaats voor de eigen werknemers en de werknemers van hun toeleveranciers. Bedrijven moeten zorgen dat deze werknemers niet worden blootgesteld aan gevaarlijke stoffen, dat zij geen ziektes oplopen tijdens hun werk en dat zij niet hoeven te werken in gevaarlijke omstandigheden. Volgens de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties (de ILO) kwamen er in 2003 wereldwijd 358.000 werknemers om het leven door ongelukken op hun werk en nog eens 1,95 miljoen werknemers door ziektes die ze tijdens hun werk hebben opgelopen. Het aantal niet-dodelijke ongelukken op het werk, die leiden tot minimaal vier dagen verzuim, werd door de ILO wereldwijd zelfs op 337 miljoen per jaar geschat.ⁱ

Ook voor de omgang met giftige stoffen geldt het voorzorgprincipe. Er zijn wereldwijd meer dan 80.000 chemische verbindingen in gebruik, die tijdens of na de productie- of gebruiksfase in het milieu komen. Veel chemicaliën kunnen zich ver over land en zee verspreiden en worden dan door planten, dieren en mensen opgenomen, via de huid of de mond.ⁱⁱ Dat is riskant, omdat over slechts 14% van de meest gebruikte chemische verbindingen informatie beschikbaar is over hun gevolgen voor het milieu, de volksgezondheid en zwangerschappen. De wetenschappelijke kennis over de milieu- en gezondheidseffecten van chemicaliën loopt ver achter op het gebruik van deze stoffen. De regelgeving loopt bovendien altijd achter op de nieuwste wetenschappelijke inzichten.

Omdat bedrijven door middel van lobbypraktijken het ontwikkelen van dergelijke internationale normen vaak tegenwerken, zal regelgeving op het gebied van giftige stoffen niet snel tot stand komen. Bedrijven zouden verantwoording kunnen afleggen voor hun lobby gedrag en zich houden aan de maatregelen die bestaan over transparante lobbypraktijken.

Maar ook als iedereen zich houdt aan de bestaande regels, kan straks blijken dat nieuwe, schadelijke giftige stoffen zich wereldwijd hebben verspreid en een gevaar vormen voor het milieu en de volksgezondheid - zoals eerder met PCBs gebeurde. Alle betrokken partijen moeten daarom méér doen dan zich aan de bestaande regels houden: uit voorzorg moet het gebruik van alle giftige stoffen waarvan de gevolgen niet bekend zijn, worden beëindigd. Dit voorzorgprincipe zou met name toegepast moeten worden op twee groepen chemicaliën:ⁱⁱⁱ

- *Endocrine Disrupting Chemicals (EDCs)*: dit zijn chemicaliën zoals BPA, ftalaten en BFR, die natuurlijk geproduceerde hormonen blokkeren, imiteren of anderszins verstoren. Hormonen zijn de chemische boodschappers van het lichaam, die besturen hoe een organisme zich ontwikkelt en functioneert.
- *Persistent Organic Pollutants (POPs)*: dit zijn chemicaliën die in de natuur langzaam of helemaal niet worden afgebroken. Eenmaal opgenomen door een mens of dier stapelen ze zich op in het lichaam.

Maar behalve het voorkomen van schade aan de natuur en van gezondheidsschade voor werknemers, consumenten en omwonenden, is het ook van belang om aandacht te besteden aan het verhelpen van bestaande gezondheidsproblemen. Een op de drie wereldbewoners heeft onvoldoende toegang tot essentiële, betrouwbare en betaalbare gezondheidszorg. Volgens de [Wereldgezondheidsorganisatie](#) (WHO) zouden door een betere toegang tot medicijnen jaarlijks tien miljoen levens gered kunnen worden van mensen die sterven aan voorkombare of behandelbare ziektes zoals HIV/Aids, malaria en tuberculose. Het bestrijden van HIV/Aids, malaria en andere ziektes is een van de acht [Millennium Development Goals](#) (MDGs). Farmaceutische bedrijven kunnen hierbij een belangrijke rol spelen, maar velen investeren nu nauwelijks geld in het ontwikkelen van vaccins of medicijnen voor veel voorkomende tropische ziektes, omdat de mensen die aan deze ziektes lijden geen koopkrachtige vraag vertegenwoordigen. Ook houden deze bedrijven vaak zolang mogelijk vast aan hun patenten, waardoor het onmogelijk wordt om bestaande medicijnen goedkoop op de markt te brengen.^{iv}

Met al deze aspecten moet een bank rekening houden bij de ontwikkeling van een beleid op het gebied van gezondheid. Daarbij kan de bank gebruik maken van de internationale standaarden die hieronder worden beschreven.

1.1.2 Internationale standaarden

De belangrijkste internationale standaarden op het gebied van gezondheid worden hieronder samengevat.

- **Gezondheid en veiligheid op het werk**

Dat werkgevers verantwoordelijk zijn voor de gezondheid en veiligheid van hun werknemers, is in verschillende internationale standaarden vastgelegd:

- De [Occupational Safety and Health Convention](#) die in juni 1981 door de Internationale Arbeidsorganisatie van de Verenigde Naties (de ILO) werd aangenomen is de belangrijkste internationale standaard op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk. Het verdrag maakt duidelijk welke verantwoordelijkheid bedrijven op dit gebied en welke taken en rechten werknemers hebben. In de loop der tijd is dit verdrag nog aangevuld en geconcretiseerd met ILO-verdragen die betrekking hebben op specifieke gevaren voor de gezondheid en veiligheid van werknemers, zoals de [Asbestos Convention](#) en de [Chemicals Convention](#), en op specifieke bedrijfstakken, zoals de [Safety and Health in Agriculture Convention](#), de [Safety and Health in Mines Convention](#) en de [Safety and Health in Construction Convention](#). Bovendien publiceert de ILO voor 35 verschillende sectoren en thema's zogenaamde *Codes of Practice*, met concrete maatregelen om de veiligheid en gezondheid te verbeteren.^v
- Het handhaven van minimumstandaarden op het gebied van gezondheid en veiligheid blijkt echter niet voldoende, volgens de ILO is een continu en systematisch streven naar verbetering van de gezondheid en veiligheid van werknemers noodzakelijk. Met dat doel werd in 2006 de [Promotional Framework for Occupational Safety and Health Convention](#) aangenomen. Daarin worden landen en bedrijven gestimuleerd om meer te doen aan systematische verbetering van de gezondheid en veiligheid van werknemers en het ontwikkelen van een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid.^{vi}
- De Verenigde Naties organisatie voor Voedsel en Landbouw (FAO) publiceert de [International Code of Conduct on the Distribution and Use of Pesticides](#), die de standaard zet met betrekking tot het hanteren, verwerken en afvoeren van pesticiden.

- **Verbod op productie en gebruik van sommige giftige stoffen**

Er bestaan verschillende internationale overeenkomsten die productie en gebruik van verschillende gevaarlijke of giftige stoffen verbieden of uitfaseren. De belangrijkste voorbeelden zijn:

- De [Biological and Toxin Weapons Convention](#) van april 1972 verbiedt het gebruik van giftige stoffen die voor chemische oorlogsvoering kunnen worden gebruikt.
- De [Montreal Protocol on Ozone Depleting Substances](#) werd opgesteld in september 1987 en werd daarna nog verschillende malen aangescherpt. Het protocol verbiedt de productie en het gebruik van producten die de ozonlaag aantasten, zoals chloorfluorkoolstofverbindingen (CFKs en HCFKs), halonen en methylbromide.
- De [Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants](#) werd opgesteld in mei 2001. Dit verdrag richt zich op het uitbannen van *Persistent Organic Pollutants* (POPs - niet-afbreekbare organische vervuulende stoffen). POPs zijn chemicaliën die gedurende een lange periode in het milieu aanwezig blijven, die verspreid worden over grote gebieden, die zich opstapelen in het vet van levende organismen en die zeer giftig zijn voor mens en dier. Sinds mei 2004 zijn twaalf POPs wereldwijd verboden, waaronder DDT, dieldrin, dioxinen en PCBs. Veel van deze stoffen werden gebruikt in bestrijdingsmiddelen. De discussie gaat intussen door over andere POPs die op basis van de Stockholm Conventie zouden moeten worden verboden. Het WWF heeft in april 2005 nog eens [twintig POPs](#) aanbevolen voor een verbod op basis van de conventie, waarvan een aantal op de laatste conferentie in mei 2009 op de lijst van verboden POPs zijn geplaatst. Regeringen hebben toen negen nieuwe chemicaliën aan het internationale verdrag toegevoegd en besloten om het wereldwijde gebruik van DDT verder terug te dringen.^{vii} Op een bijeenkomst van de conventie in oktober 2010 zijn wederom drie chemicaliën genomineerd voor toevoeging aan de lijst, een besluit hierover wordt genomen in 2011.^{viii}

- **Beheersing van de milieu- en gezondheidsgevolgen van chemicaliën**

De internationale gemeenschap erkent in toenemende mate de noodzaak om de mogelijke lange termijn gevolgen van chemicaliën op de volksgezondheid en het milieu op voorhand goed in te schatten. Verschillende afspraken richten zich op een betere analyse van de mogelijke gevolgen en op een voorzichtiger benadering bij het introduceren, produceren en gebruiken van chemicaliën waarvan de effecten onzeker zijn.

- In 1980 werd het [International Programme on Chemical Safety](#) (IPCS) opgericht door de drie Verenigde Naties organisaties WHO, ILO en UNEP. Het IPCS verspreidt wetenschappelijke kennis over de milieu- en gezondheidsgevolgen van chemicaliën en helpt overheden hun capaciteit op dit gebied te versterken. Het IPCS publiceert onder meer een gezaghebbende classificatie van bestrijdingsmiddelen op basis van het gezondheidsgevaar dat ze op kunnen leveren, de [WHO Recommended Classification of Pesticides by Hazard](#).
- Tijdens de World Summit for Sustainable Development in Johannesburg in augustus 2002 werd besloten tot de invoering van het [Globally Harmonized System of Classification and Labelling of Chemicals](#) (GHS). Met het GHS systeem, dat nu onder leiding van de United Nations Economic Commission for Europe ingevoerd wordt, worden chemische stoffen overal ter wereld op dezelfde manier geclassificeerd. Snelle uitwisseling van informatie over milieu- en gezondheidseffecten wordt daardoor bevorderd.
- In februari 2006 werd de [Strategic Approach to International Chemicals Management](#) (SAICM) aangenomen door de [International Conference on Chemicals Management](#) (ICCM). SAICM, dat opereert onder de vlag van het *United Nations Environment Programme* (UNEP), biedt overheden een beleidskader waarmee bereikt kan worden dat op een veilige en duurzame manier wordt omgegaan met chemicaliën, inclusief chemisch afval en bijproducten.
- In juni 2007 ging de Europese richtlijn voor de [Registratie, Evaluatie, Autorisatie en beperkingen van Chemische stoffen](#) (REACH) van kracht. Deze richtlijn is bedoeld om extra informatie over chemische stoffen te verkrijgen, zodat deze stoffen veilig kunnen worden gebruikt en de Europese industrie tegelijkertijd haar concurrentiepositie behoudt. De uitvoering van REACH is in handen van het [Europees Agentschap voor Chemische Stoffen](#) (ECHA).^{ix}

- De [OECD Guidelines for Multinational Enterprises](#) bevelen bedrijven aan om hun werknemers te onderwijzen en trainen in zaken aangaande milieu, gezondheid en veiligheid, inclusief de behandeling van giftige stoffen. Daarnaast moeten bedrijven ervoor zorgen dat de producten en diensten aan alle standaarden voor gezondheid en veiligheid van consumenten voldoen. Bedrijven moeten consumenten daar ook over informeren.

- **Internationale handel in chemicaliën en chemisch afval**

Het dumpen van chemisch afval en in eigen land verboden chemicaliën in minder ontwikkelde landen wordt aan banden gelegd door twee internationale verdragen:

- In de [Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal](#) van 1989 zijn duidelijke afspraken gemaakt over de internationale handel in, en veilige verwerking van, gevaarlijk (chemisch) afval. De [173 ondertekenende landen](#) verplichten zich om de internationale handel in gevaarlijk afval zoveel mogelijk te beperken, om gevaarlijk afval zo dicht mogelijk bij de plaats waar het ontstaat te verwerken, en om het ontstaan van gevaarlijk afval zoveel mogelijk te beperken.
- De [Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade](#) kwam tot stand in 1998. Het verdrag bepaalt dat pesticiden en andere gevaarlijke chemicaliën die in eigen land verboden zijn, in principe niet mogen worden geëxporteerd naar andere (ontwikkelings)landen.

- **Toegang tot medicijnen**

De standaard op het gebied van toegang tot medicijnen wordt gezet door de [Access to Medicine Index](#). De eerste versie van de index werd in juni 2008 gepubliceerd en liet zien dat de 20 grootste farmaceutische bedrijven sterk verschillen in hun inspanningen om patiënten in ontwikkelingslanden meer toegang te geven tot betaalbare geneesmiddelen en vaccins. Sommige grote fabrikanten maken goede vooruitgang, bijvoorbeeld via de ontwikkeling van nieuwe medicijnen tegen voorheen grotendeels veronachtzaamde ziekten. Andere bedrijven blijven juist achter bij het doorvoeren van vernieuwingen op dit terrein. De index gebruikt 28 indicatoren, gegroepeerd in acht criteria, om het beleid van grote farmaceutische bedrijven ten aanzien van toegang tot medicijnen te beoordelen en te vergelijken.

De Access to Medicine Index wordt gesteund door twintig toonaangevende, wereldwijde beleggingsinstellingen die samen meer dan US\$ 2.000 miljard beheren. De beleggers noemen het een methode “die nuttig kan zijn bij de beoordeling van de lange termijn waarde van farmaceutische bedrijven.”^x

- **Flesvoeding**

Volgens cijfers van de [Wereldgezondheidsorganisatie](#) (WHO) sterven ieder jaar 1,5 miljoen kinderen en wordt een veelvoud hiervan ziek, omdat zij geen borstvoeding krijgen. Borstvoeding is aantoonbaar beter voor de gezondheid van zuigelingen dan flesvoeding. Het aantal vrouwen dat borstvoeding geeft, loopt wereldwijd echter terug. Belangrijke oorzaak is de reclame voor flesvoeding die maakt dat onnodig veel ouders overschakelen op de fles. De [Internationale Gedragscode voor het op de markt brengen van vervangingsmiddelen voor moedermelk](#) van de Wereldgezondheidsorganisatie verbiedt daarom sinds 1981 alle reclame voor vervangingsmiddelen van moedermelk. Bijna alle landen ter wereld ondertekenden de WHO-code, maar nog lang niet alle landen hebben de WHO-code en de later ondertekende resoluties opgenomen in hun eigen wetgeving. Het [International Baby Food Action Network](#) (IBFAN) zet zich daarom in om te bewerkstelligen dat fabrikanten zich overal en altijd houden aan de WHO-code en de aanvullende resoluties houden.

- **Lobbypraktijken**

Op het gebied van gezondheid bestaan krachtige lobby's die effectieve regelgeving vaak weten te vertragen. Daarom proberen verschillende nationale en regionale initiatieven de belangen van organisaties binnen processen voor regelgeving inzichtelijk te maken. Het meest recente initiatief komt van de Europese Commissie, die in 2008 een vrijwillig [register voor belangenvertegenwoordigers](#) heeft opgezet in het kader van het [Europees Transparantie-initiatief](#). Zij wil daarmee het publiek laten weten welke algemene of specifieke belangengroepen het besluitvormingsproces van de Europese instellingen beïnvloeden en welk budget zij daarvoor hebben. Organisaties die zich inschrijven kunnen zo duidelijk maken dat zij transparant en legitiem te werk gaan. Door zich in te schrijven beloven zij zich aan de [gedragscode](#) te houden. Omdat het register vrijwillig is roepen maatschappelijke organisaties de Europese Commissie op om een voorbeeld te nemen aan registers in de [Verenigde Staten](#) en [Canada](#) waar inschrijving wel verplicht is.

1.1.3 Inhoud van een goed bankbeleid

Een goed bankbeleid op het gebied van gezondheid, zal er voor moeten zorgen dat er alleen wordt geïnvesteerd in bedrijven die hun verantwoordelijkheid ten aanzien van gezondheid serieus nemen en die handelen op basis van het voorzorgprincipe.

Op de eerste plaats betekent dit dat de bank van de bedrijven waarin wordt geïnvesteerd mag eisen dat deze zich houden aan alle ILO-verdragen met betrekking tot gezondheid en veiligheid op het werk. Maar zoals de ILO zelf aangeeft is dat niet voldoende, vooruitgang wordt vooral geboekt als bedrijven werken aan een systematische verbetering van de gezondheid en veiligheid van werknemers en het ontwikkelen van een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid.

Ten tweede zal de bank van de bedrijven waarin wordt geïnvesteerd moeten vragen dat ze geen chemicaliën gebruiken waarvan de gevolgen voor mens en milieu op de lange termijn onbekend zijn. Chemicaliën waarvan bekend is dat ze schadelijk zijn, zouden zo min mogelijk en dan alleen op een verantwoorde manier gebruikt mogen worden. Deze eis geldt zeker voor bedrijven in de chemische industrie, maar ook voor bedrijven in sectoren waarin veel chemicaliën gebruikt worden, zoals de landbouw, de textielindustrie, de afvalverwerkingbranche en de elektronicasector. Het voorzorgsprincipe moet voorop staan. Dit betekent dat de bank zich ervan moet verzekeren dat deze bedrijven zich in ieder geval houden aan internationale afspraken zoals het Montreal Protocol en de verdragen van Stockholm, Bazel en Rotterdam. In het gebruik van en de omgang met giftige stoffen zou de bank alle bedrijven waarin wordt geïnvesteerd, dus ook buiten Europa, moeten vragen om zich te houden aan de Europese REACH-voorschriften - omdat dat op dit moment de beste set van internationale richtlijnen is.

Ten derde zou de bank van bedrijven in de farmaceutische sector moeten vragen om hun beleid ten aanzien van toegang tot medicijnen voortdurend te verbeteren. Bedrijven die bij voortduring slecht scoren in de Access to Medicine Index zouden niet voor investering in aanmerking mogen komen.

Ten vierde moet de bank van producenten van flesvoeding verlangen dat ze zich houden aan de WHO-code.

Tenslotte kan de bank van bedrijven vragen verantwoording af te leggen over hun lobbypraktijken ten aanzien van regelgeving voor gezondheid. Ook kunnen banken in de registers voor belangenvertegenwoordigers controleren of een bedrijf actief betrokken is (zowel negatief als positief) bij regelgeving.

1.1.4 Scoretabel

Op basis van de criteria die in de voorgaande paragraaf zijn beschreven is de volgende scoretabel voor het bankbeleid ten aanzien van gezondheid opgesteld:

1. De bank heeft geen beleid ten aanzien van gezondheid;
2. Het bankbeleid ten aanzien van gezondheid is te algemeen of vaag verwoord, zonder dat duidelijke voorwaarden voor investeringen worden gesteld;
3. Het bankbeleid ten aanzien van gezondheid noemt als voorwaarden dat bedrijven waarin wordt geïnvesteerd zich moeten houden aan de belangrijkste ILO-verdragen, de WHO-code en de verdragen van Montreal, Stockholm, Bazel en Rotterdam;
4. Het bankbeleid ten aanzien van gezondheid vereist van alle bedrijven waarin wordt geïnvesteerd dat ze geheel voldoen aan de Europese REACH-voorschriften en aantoonbaar werken aan een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid. Van farmaceutische bedrijven wordt een duidelijk beleid ten aanzien van toegang tot medicijnen geëist en van producenten van flesvoeding dat ze zich houden aan de WHO-code;
5. Het bankbeleid ten aanzien van gezondheid vereist - naast de elementen die onder 4 zijn genoemd - dat chemicaliën alleen worden gebruikt wanneer hun veiligheid voor mens en milieu uit wetenschappelijk onderzoek blijkt. Voor farmaceutische bedrijven wordt een bovengemiddelde score op alle elementen van de Access to Medicine Index verlangd.

-
- i Al-Tuwaijri, S. et al., "Beyond deaths and injuries: The ILO's role in promoting safe and healthy jobs", *ILO*, Juni 2008.
- ii WWF International, "About Our Earth: Toxic Chemicals", *Website WWF International*, Bezocht in mei 2010.
- iii WWF International, "About Our Earth: Our Chemical World", *Website WWF International*, Viewed in mei 2010.
- iv Access to Medicine Index, "The Foundation", *Website Access to Medicine Index*, Bezocht in augustus 2008.
- v ILO, "Programme on Safety and Health at Work and the Environment (SAFEWORK)", *Website ILO*, Bezocht in mei 2010.
- vi Al-Tuwaijri, S. et al., "Beyond deaths and injuries: The ILO's role in promoting safe and healthy jobs", *ILO*, Juni 2008.
- vii Stockholm Convention, "Persbericht: Governments unite to step-up reduction on global DDT reliance and add nine new chemicals under international treaty", *Stockholm Convention*, 9 mei 2009.
- viii Stockholm Convention, "Persbericht: UN chemical body recommends elimination of the toxic pesticide endosulfan", *Stockholm Convention*, 19 oktober 2010.
- ix Ethical Investment Research Services, "Beyond REACH – Chemical safety and sustainability concerns", *Ethical Investment Research Services*, Mei 2006.
- x Access to Medicine Index, "Institutional Investors", *Website Access to Medicine Index*, Bezocht in mei 2010.